

TORAH THOUGHTS

From the members of the Kollel *Aliyos Shlomo*

A TEST QUESTION ON MASECHES BAVA METZIA, PEREK HAZAHAV

The *Gemara* (מ"ט) brings a מחלוקת if one may renege on a verbal agreement. *Rav* says, under certain circumstances it is permitted. *R' Yochanan* prohibits this, if the other party trusted that the commitment would be kept.

The *Gemara* cites a ברייתא that *darshens* the פסוק (ויקרא יט:לו) of "הן שלך צדק" to mean "והין צדק". There are two understandings of this in the *Gemara*. The *Gemara* first says it means that one must uphold a verbal commitment. This is taken as a challenge to *Rav's* position. אב"י deflects this challenge and says that "הן שלך צדק" means that at the time one says something, he should mean what he says, "שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב". Thus, from this ברייתא there is no proof of a prohibition against subsequently changing one's mind and renege on his commitment. There is a מחלוקת ראשונים if *R' Yochanan*, who prohibits backing out of a commitment, agrees with אב"י's explanation of this ברייתא, which would require *R' Yochanan* to find a different source for his איסור.

When the *Gemara* in *Kesuvos* (פ"י) discusses the *Torah* source that obligates a borrower to repay his debt, one of the opinions is that repaying a debt is a *mitzvah*. Unlike other *Rishonim* (ריטנ"א ש"ס), *Rashi* (ר"ה פריעת ג"ס) writes that the מצוה comes from הן שלך צדק – the first interpretation of the ברייתא in ב"מ. This has *R' Akiva Eger* concluding that *Rashi* holds that *R' Yochanan* did not accept אב"י's alternative understanding. The logic being: only *Rav* & *R' Yochanan* discuss this ברייתא. *Rav* certainly does not hold of this interpretation, so *Rashi* must intend to quote the position of *R' Yochanan*, indicating that ר"י holds of the original understanding of the ברייתא.

From another comment of *Rashi* further in the *Sugya*, there seems to be a contradiction to what רעק"א wrote. Which *Rashi*, and what is the contradiction? Suggest an approach that may avoid the problem that is inherent in רעק"א's approach.

The answer will appear in about a week, בעזרה"ת.

With best wishes, *Rabbi Lipson* and the *chavrei haKollel*.

TORAH THOUGHTS

From the members of the Kollel *Aliyos Shlomo*

THE ANSWER – מסכת בבא מציעא

מעשר על מקום אחר. אי אמרת בשלמא לא מצי מהדר ביה משום הכי רשאי אלא אי אמרת מצי למיהדר ביה אשתכח דקא אכיל טבלים. ופירש רש"י כור מעשר יש לך בידי: שעשירתי מפרותי ואתננו לך. תרומת מעשר: שהלוי מפריש מעשר לכהן מעשר מן המעשר. משום הכי רשאי: שיש לסמוך על מה שכתוב (נפיש גיג) "שְׂאֲרִית יִשְׂרָאֵל לְאִי־יַעֲשׂוּ עוֹלָה וְלֹא־יִדְבְּרוּ כְזָב" ולא יתננו ללוי אחר, עכ"ל. אלמא כדי להסביר למה יש לו ללוי לסמוך על הבטחת הישראל, הוא הביא פסוק בצפניה ולא הפסוק בויקרא שנדרש בברייתא הנ"ל. ויש לעיין למה השמיט רש"י מקור בחומש שהוזכר בגמ' וכ' מקור בנביא דאינו מופיע בגמ'? נראה מזה ברור דס"ל לרש"י דר' יוחנן קיבל הבנת אביו בברייתא ולכן אין מהפסוק הין צדק מקור לחיוב לקיים את דבריו ולכן הוצרך רש"י להביא הפסוק בנביא וקשה על מש"כ רעק"א.

ולפי הנ"ל מוטלת עלינו חובת ביאור איך יתכן שרש"י בכתובות כ' דמקור דפריעת בעל חוב מצוה הוא מהן שלך צדק והרי בב"מ לכולי עלמא אין זה הפירוש האמיתי בברייתא.

והנה יסוד הקושיא היא שאין כאן אלא שתי דעות – רב ור' יוחנן. וא"כ על כרחין כשרש"י כתב בכתובות דיש מצוה לאמת דבריו ע"פ הדרשה דהן שלך צדק הוא אליבא דר' יוחנן וא"כ ק' למה פי' רש"י בב"מ דלמסקנא דר' יוחנן איננו לומד מהן צדק האיסור לשנות דבריו.

מיהו יש מקום גדול לומר בשיטת רש"י דיש דעה שלישית בזה. דהנה אמרינן בגמ' (מט) אמר רב פפא ומודה ר' יוחנן במתנה מועטת דסמכא דעתייהו ופי' רש"י (ד"ה מודה ר' יוחנן נממנה מועטת) שאין מותר לחזור משום דסמכא דעתיה דמקבל אדיבוריה וכי אמר מותר לחזור בו במתנה מרובה קאמר דלא סמכא דעתיה דמקבל

ב"מ (מט) דברים [בלי שום קנין או מעשה], רב אמר: אין בהם משום מחוסרי אמנה [ומותר להבטיח ולא לקיים אם נשתנה המצב מזמן שהבטיח (ע"פ רש"י ד"ה שלא ידע)], ורבי יוחנן אמר: יש בהם משום מחוסרי אמנה. ומקשים על רב מהברייתא: רבי יוסי ב"ר יהודה אומר: מה תלמוד לומר הין צדק? והלא הין בכלל איפה היה אלא לומר לך שיהא הן שלך צדק ולא שלך צדק. והיינו דמשמע להמקשן דכשאדם אומר הן שיקיים את דבריו וע"י זה מצדיק את דבריו הראשונים. וקשה לרב דסבר דאין חייב בזה. ואב"י דחה את הקושיא כי יש להבין כוונה אחרת בברייתא: שלא תהא א' בפה וא' בלב, דהיינו אם בשעת הדיבור כבר לא יהיה בדעתו לקיים, אבל לשנות דעתו אחר כך ולא לקיים דבריו יש לומר שזה מותר וכשיטת רב. ונחלקו הרא"ש והבעל המאור אם ר' יוחנן חולק על הבנת אב"י בברייתא [ונמצא שהין צדק הוא מקור לשיטת ר' יוחנן] או דילמא ר' יוחנן מסכים להבנת אב"י [וצריך מקור אחר לשיטת ר' יוחנן].

והנה בכתובות (פז) רב פפא אמר פריעת בעל חוב מצוה דהיינו דהתורה הטילה מצוה על הלווה לשלם את חובו ופי' רש"י שם (ד"ה פריעמ נעל מוז מוזה) מצוה עליו לשלם חובו ולאמת דבריו דכתיב הין צדק שיהא הן שלך צדק ע"כ. וכ' רעק"א (נמשוזה והנל נעק"א על ז"מ) דברור שזה לשיטת ר' יוחנן כי רב לא יסכים להבנה זו בברייתא. ועל כרחין לפי' רש"י ר' יוחנן נשאר עם הפירוש הראשון של הברייתא גם למסקנא. ועל פי זה הוכיח רעק"א דלרש"י ר' יוחנן אינו מסכים לאב"י והוא נשאר בפירוש המקשן דכוונת הברייתא הוא דחייב לקיים ולצדק את דבריו [וזה כדברי בעל המאור הנ"ל].

אך קשה על מ"ש רעק"א מ"ש רש"י בהמשך הסוגיא דב"מ. דאמרינן שם (מט) אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי, בן לוי רשאי לעשותו תרומת

אפילו מתנה מרובה. ונמצא דמאן דמחמיר יותר מר"י ואוסר גם מתנה מרובה שפיר ידרוש הן שלך צדק לחייב אדם לאמת את דבריו.

והנה בגמ' כתובות (פו) אמרינן מי שאינו רוצה לקיים המצוה של פריעת בעל חוב ואינו משלם חובו, מכין אותו עד שיקיים המצוה. ושיטת רש"י שם דאין עושין כן אלא על מצוה מדאורייתא ולא על מצוה מדרבנן. וזה מחייב ש"פריעת בעל חוב מצוה" מקורו מן הפסוק בויקרא ולא פסוק בנביא וזה הכריח לרש"י לומר בכתובות שמקור של פריעת ב"ח הוא מהן שלך צדק, ובעל כרחין היא דעה שלישית כי ר"י לא יתכן לומר שמקור דינו מן הפסוק בתורה – כמו שכ' הרא"ש הנ"ל.

מתורתו של הגה"ר דוד דילמן שליט"א

דלקיימיה לדיבוריה. ומה שאמר רב פפא מודה ר' יוחנן במתנה מועטת שאין מותר לחזור וכו' צ"ע דלמאן מודה ר"י הרי רב בעל פלוגתיה מקיל יותר מר"י וס"ל דכמעט תמיד יכול לחזור בו. וכן הקשה הרשב"א בגיטין (הוצא דנמי נגליון הש"ס כאן), עי' שם איך פי' הרשב"א. דאין כאן הודאה לבר פלוגתיא. ועי' תוס' (מולין פג. ד"ה מודה), ונשאלו בצ"ע ולא פירשו כהרשב"א בגיטין כי נראה להם דוחק.

לכן רש"י פי' כאן כפשוטו דיש מאן דאמר שמחמיר טפי מר' יוחנן דס"ל דבין מתנה מרובה בין מתנה מועטת אסור. ועי' ברא"ש (סי' י"ג) שכ' כיון שר' יוחנן מחלק בין מתנה מועטת למתנה מרובה, מסתבר שאין מקורו מהן שלך צדק, כי אם זה היה מקורו היה הכל אסור,